

изузетака. И Министарство за Социјалну Политику предатско је већ само од себе отишло у том погледу.

Др. **Лаза Марковић**: Господо, ја вас молим, да имате у виду да је већ доцкап. Ми смо радили у клубу од 3—5 па сад радимо од 5—7. Дакле пуна 4 сата и право да вам кажем уморни смо. (Известилац др. **Павле Чубровић**: Ви сте уморни што сте радили 4 сата, а тражите да радници раде више од 8 часова.) Господин Чубровић може да прави вицеа, али он не зна колико смо ми радили пре тога. Али овде није реч о томе. Ишто је то питање врло важно, треба да га одложимо за идну седницу и предлажем, да у понедељак пре подне представници владиних група имају једну конференцију ради договора, дакле конференција представника владиних група пре подне, а седница Законодавног Одбора да буде у понедељак по подне, а сада да закључимо рад.

Др. **Јанко Шимрак**: Ја морам да изјавим, да се слажем са г. Дивцем, да сам против сваког одлагања. Као што сам и пре нагласно, овим изузетцима сво начело је сведено на минимум од 8 часова.

Др. **Халил бег Храсница**: Ја се слажем са свим предлогом господина Марковића.

Председник **Миша Трифуновић**: Молим господина Министра и господина известноца, да ли се они слажу?

Министар за Социјалну Политику др. **Вјекослав Куковец**: Ја немам никаква права, јер сам у демисији, него нека каже госп. известилац. Мој клуб дао је мишљење, да не треба да се мешам у те ствари.

Др. **Лаза Марковић**: Молимо вас, господо, да будемо на чисто. Законодавни Одбор у погледу уредаба предвиђен је Уставом без обзира на Владу и ако траје ова криза месец дана, ми морамо да радимо, јер наш рад не зависи од Владе.

Недељко Дивац: Ја се придружујем томе тумачењу.

Председник **Миша Трифуновић**: Кад не би било одговорних Министара, ја као председник не бих могао заказивати седнице. И ако је Влада у демисији Министри отиравају послове до онога момента, док на њихова места не седну други. Може криза трајати и месец и два дана, као што је бивало у Србији и онда ћемо изгубити све време. Је ли одбор вољан, да се овај параграф одложи до понедељка? (Вољан је.) Ову седницу закључујем. За идну седницу, која ће бити у понедељак у 4 часа по подне, ја вам предлажем продужење данашњег дневног реда. Примате ли господо? (Прима се.)

(Седница је закључена у 7 часова по подне.)

XXV. СЕДНИЦА

ЗАКОНОДАВНОГ ОДБОРА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ КРАЉЕВИНЕ

СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

држана 5. децембра 1921. год. у Београду.

Председавао Председник **Миша Трифуновић**.
Секретар др. **Павле Чубровић**.

Присутан Министар за социјалну политику
госп. др. **Вјекослав Куковец**.

(Почетак у 4 и 1/2 часова.)

Председник **Миша Трифуновић**: Отварам 25. редовну седницу Законодавног Одбора. Изволите чути записник прошле седнице.

Секретар др. **Павле Чубровић** чита записник прошле 24. седнице.

Председник **Миша Трифуновић**: Молим, има ли примедба, господо, на протокол? (Нема.) Протокол је примљен.

Част ми је извести Олбор, да сам добио извештај из II. секције о Обзани и наредби о пошењу оружја. Исто тако добио сам извештај II. секције о враћању чланова 1., 46. и 59. уредбе о избору општинских заступништва у Словенији.

Пре него што пређемо на дневни ред, ја вас молим, да изберете два операча за закон о распрострањању на целу територију Краљевине СХС. важности закона о поступању с имовином поданика непријатељских држава, за закон о заштити индустријске својине и најзад за закон о оснурању радника. Молим, да изберете два члана. Хоћете ли да Вам их ја предложим? (Прима се.) Молим известноца г. Шећерова и г. Чубровића? (Прима се.)

Прелазимо на дневни ред. На дневном реду је претрес специјалне дебате о нацрту закона за заштиту радника. Као што знате, господо, ми смо стали код 2. одељка. На претресу је 2. одељак, § 6. Молим господу, да ми се јаве за реч. Има реч г. Марковић.

Др. **Лаза Марковић**: Господо, код § 6. ја сам већ говорио прошлога пута и нећу сада да говорим. Сад ћу бити слободан само да, у споразуму са својим друговима из демократског клуба и из других клубова, који су заступљени у данашњој Влади (Један глас: У којој Влади?!). Влади у оставци, предложим нову редакцију § 6., кој имао би да гласи овако (Чита):

»§ 6.

У индустријским и рударским предузећима радно време најамних радника не може трајати дуже од 8 часова дневно, односно 48 часова недељно.

Као индустријска предузећа сматрају се сва она, у којима ради најмање 20 радника, према просечно употребљеном броју радника у једном тромесечју.

Кад радници индустријских и рударских предузећа изјаве својевољно пристанак, радно време се може продужити као превремено рад, у рударским предузећима за један, а у другим највише за два сата. Ово продужење вреди кад га од-

лучи $\frac{1}{5}$ радника једнога предузећа тајним гла-сањем.

Одлука о продужењу раднога времена вреди највише 3 месеца. По истеку тога времена она се може обновити. Ближе одредбе о овом добровољном продужењу раднога времена прописаће Министар за Социјалну Политику, споразумно са Министром за Трговину и Индустрију.

За саобраћајна предузећа (железнице, бродарство, трамваје, поште, телеграфе, телефоне и сличне установе) радно време утврдиће ресорни Министар, у споразуму са Министром за Социјалну Политику, у духу одредаба овога закона.

У осталим предузећима сем индустријских и рударских, наведеним у § 1. овога закона, радно време траје од 8 до 10 часова, према природи и тежини посла.

Министар за Социјалну Политику, у споразуму са Министром Трговине и Индустрије утврдиће, по саслушању трговачких, индустријских, занатских и радничких комора, уредбом радно време за сваку категорију предузећа овде означених. У овим предузећима, где радно време буде утврђено на 8 односно 9 часова дневно, може се по споразуму између послодавца и радника продужити радно време као прековремени рад још за 1 односно 2 часа дневно. Писмени споразум о овоме дужан је послодавац доставити преко општинског суда надлежној надзорној власти најдаље до почетка прековременог рада.

То је, господо, предлог за нову редакцију § 6.

Др. Јосип Хохњец: Господје народни посланици! Предлог, ки га је ставил в имену владиних странк г. др. Лаза Марковић, је за мене ни за странко, катери припадам, неспрејемљив. Довољите ми, да при мотивацији нашега одклањалнега сталнишча посежем неколико даље.

Држава кот заштитна институција има дољност, да брани своје држављане, власти да брани тисте, ки со господарско шибки. То со делавци. Заштита делавцев обсега все претписе ни укрне законодаје ни управе, ки стремијо за тем, да очувају делавцу његове особне добрине: здравје, живљење, морало ни родбину, даље туди свободу при склапању ни извршевању делавске погодбе. Ако се рече, нај се делавци бранијо сами, сај имајо својо организацију, је треба нато одговорити, да делавец сам, па че туди је организиран, ни довољ мочан за бој с капиталистичним подјетником. Туди је згодовина ни изкушња показала, да је најпреј треба социјалне законодаје, потем ше ле морејо успешно соделовати делавске организације.

Зато со в ресници културне државе посегле в спор мед делавцем ни подјетником с социјално законодаје. В тем озиру је предљачила власти Англија, кјер со си делавци же в претеклем столетју (л. 1846.) приборили маренкако правико зонер превелико господство капиталистичних подјетников над делавчево особностјо; мед другим со си извојевали туди десетурни делавник. За згледом Англије со шле туди друге државе: Шведска, Норвешка, Белија, Франција, Немчија, Италија, цело Русија. Изјемно сталнишче је пред војно завземала в тем озиру само некатера држава ни др. Херинер констатира в своји књиги »Дне Арбеитерфраге«, да со все европске државе увељавиле принцип заштите делавцев разен Србије ни Турчије.

Господје! То, кар је претеклост загрешила, морамо ми поправити. Ради тега поздрављам, да хоче наша држава седај устваријти некај, кар смо дослеј погрешали — севеда, че се бо то, кар се намерава, изведло рес добро. А какор данес видимо, хечејо то, кар смо причели, готове странке чисто покварити. Че јих при тем води озир до капитализма, морамо то одлучно обсојати.

Седај разирављамо о II. одделку, ки обравава деловни час. Мед предмет, с катерими се мора бавити зашчита делавцев, завзема нормирање деловнега часа велеважно место. Одговоримо на вирашање: закај је треба деловни час нормирати? По појмих господарскога либерализма, ки ка либог ше данданес обвладује свет, је дело благо. Делодајалец севеда стрени за тем, да купи то благо кар најбољ поцени — низко мезде —, па други страни на жели за договорјено цено добити кер највеч блага с тем, да коликор мочече разтегне деловни час.

Че се седај рече: нај се делавец сам брани, нај га брани његова организација, морамо одговорити: чим даље часа мора делавец делати, тем бољ со изчрпане његове телесне ни душевне мочи ни тем мањна је његова одпорна сила проти капитализму ни изкоричању. Зато мора држава кот заштитна институција в интересу социјалнега мира нормирати деловни час.

Кај па је нормални деловни час? То је тисти час, ки је примерен здравју ни телесни тер деловни мочи делавчеви. Кајти здравје ни телесна моч је највечја добрина, највечји капитал делавчеви. В поштов па придејо при долочитви нормалнега деловнега часа туди други моменти: технични погоји господарски развој посемезних индустриј, навада делавцев ни интензитета дела. С технично изиопелнитвијо ни з индустријелно взгојо делавства се је же пред војно досегло на Англишкем ни в Немчији, да је делавец в 10 урах продуцирал исто какор попреј в 11 али 12 урах.

Тода, господје, при долочитви деловнега часа не приде в поштов само господарски момент. Поударити морамо, да је треба гледати делавце не само кот делавца, кот жив stroj в господарском обрату, ампак га је треба сматрати туди кот члана родбине, кот родбинскога очета, кот члана политичне скушине, кот човека. В тех погледих има делавец правико ни дољности ни дољност дружбе ни државе је, да му оскрби час, да се море посветити тем налогам. То је па одвјено од трајања деловнега часа. Држава, ки не сматра делавца само за средство за обогатење других слојев, ампак кот битје, ки има самосвој намен; држава, ки даје делавцу кот држављану политичне правике в обчини, покрајини ни држави, мора же из разлогов државнега рансона обсодити предолго разтегњени деловни час.

Једро целога вирашања је размерје мед часом дела ни продуктом дела. Настане вирашање: али води змањшање деловнега часа пујно до змањшања ни подражења продукције? На то, вирашање бомо лакхо одговорити, че смо си на јаснем о тем, кај је дело.

Кај је дело? Ако га посматрамо физиологично, је дело изпременитев потенциелне енергије јакенка, ки га човек вдиша, ни живил, ки јих заузије, в психофизичне енергије. Че се те енергије

упорабију в господарске сврхе, имамо господарско дело.

Дело помена тореј упорабо енергије. Енергија се упорабља не само в делом, амнак же туди с самим живљењским процесом. Ми оддајемо своји огоници стално топлото, тореј енергију. Па је велика разлика: организем в миру потребује в 24 ураха приближно 2770 калориј, тешко делујоци организем па околи 4550 калориј. При делу се упорабља енергија в мѣханичними прегиваљни, ки јих повзроча деловни процес, ни в душевним делом. К тому приде упораба енергије с стањем, в готовим држањем телеса, в напором чутил (очи, уши, н. т. д.), с претресом тал, кјер човек стоји. С тем се утруднijo мишице, па туди живични апарат.

К тому приде ше то, да се при модерни делитви дела врши дело само по некатерих мишицах. Исте мишице со ведно в акцији ни исти живични центри ни исте мозганске партије. Тако настони утрујеност же преј. Ни тако дело се понавља дан на дан.

Делавчева утрујеност па има за последицо, да се продукт дела змањна квантитативно ни туди квалитативно. При делавцу па се с тем трајно ошкодоује организем ни ослаби његова деловна моч, едини његов вир доходков.

Зато со же пред војно чловескољубни подјетники делали покусе, да би змањнали деловни час, а при тем вздржали продукцију па исти вишини. В Јени је п. пр. вођа в опитишки товарни, кјер је било запослених 1600 делавцев, знизал деловни час, ки је знанал преј 11¼ уре, па 9 ур. Ни последица? Продукција се никакор ни змањшала. Исти вођа је шел ше даље ни је ставил делавцем тале предлог: Ако се бодо ¼ делавцев в тајнем гласовању изјавиле за то, да бодо делали само по 8 ур., а да бодо делавци при тем вестно гледали па то, да остане продукција па исти вишини, бо знанал деловни час само 8 ур. Ни рес се је ⅞ делавцев изјавило за то ни продукција је била при осемурнем делавнику непа какор попреј при деветурнем делавнику.

Други таки покуси па Англенкем ни в Америци со показали, да знизжање деловнега часа ни никака неварност за продукцију. Зато со делавске организације ведно захтевале знизжање деловнега часа ни то је била ведно ена измед првих њихових захтев. Конец световне војне је принесел делавцем уресничење њихових захтев: осемурни делавник.

Господје! Ми морамо ити за модерними државама; ми морамо гледати, да не бодо, кар се тиче заштите делавства, па истем словесу, какор пред војно. Зато је наша налага, да гремо за згледом европских културних држав. То захтева интерес делавства; то захтева интерес продукције, то захтева туди социални мир наше државе.

Појдимо за згледом културних држав ни не делајмо толико изјем, какор јих је преј предложил г. др. Лаза Марковић! Његов предлог одклаљам.

Председник **Миша Трифуновић**: Има реч г. Дивац.

Недељко Дивац: Ја нећу да говорим више о овој ствари. Излишно је казати ни једну реч више о томе. Ја сам веровао, да код господе посланика из буржоаских странака има ни разумевања ни доброг осећања за оно што је неопходно за нас, што нам ни обзир хуманости ни виши политички обзир ни виши социјални обзир налажу. После ове изјаве односно предлога г. Марковића, који је овде учи-

нио у име посланика радикалне ни демократске странке, ја сам савршено разуверен у то. Ја ни моји пријатељи нећемо више да дискутујемо о овоме. Ми чинимо само један предлог, да се чл. 6. пре по што се донесе коначна одлука о њему, понова врати у секцију, дакле да се не решава сада овде. Ако се то не усвоји, ми у знак протеста напуштамо седницу ни нећемо присуствовати раду, а о даљем учешћу своје донећемо одлуку.

Ја не могу да разумем, да су демократи могли да се сложе са овим нападом ни објавом рата радничкој класи, кад се зна, да је г. Министар за Социјалну Политику као члан демократскога клуба радио овај закон о заштити радника, који ми имамо пред собом. Па ипак видите да се демократска странка могла сложити са овом формалном објавом рата радничкој класи.

Председник **Миша Трифуновић**: Има реч г. Лаза Марковић ради личног обавештења.

Др. **Лаза Марковић**: Ја жалим, што је г. Дивац сувинше узбуђено ни овако ватрено говорно о овој ствари, која није ни мало таква како је он представља. Овај предлог за нову редакцију § 6. ни у ком случају, није ни сенка од некакве објаве рата радничкој класи. Ја се, господо, од тога ограђујем; јер смо ми баш, у колико смо продужили радно време, то оставили самим радницима да о томе одлучују. (**Ј. Шимрак**: Јесте ли ви платили тај прекоремени рад?) И платили смо, ни зато молим да хладно разговарамо, а не да чинимо овакве објаве рата. Немам ништа у начелу против тога, да се чл. 6 врати у секцију.

Председник **Миша Трифуновић**: Има реч г. Љуба Јовановић.

Љуба Јовановић: Ако чл. 6. враћамо у секцију, не вреди да се даље задржавамо. Ја бих вас молио, да ту објаву рата, која није дошла с наше стране него од стране г. Дивца, избегнемо ни да примимо да иде чл. 6. у секцију, јер нам није ни до рата грађанскога ни мирног ни крвавог. Ми можемо то да урадимо.

Председник **Миша Трифуновић**: Има реч г. Министар за Социјалну Политику.

Министар за Социјалну Политику др. **Вјекослав Куковец**: Ја сам јуче изјавио, да не могу у стварима даљег опсега да истакнем више него само у толико да дам обавештења у колико је то потребно. Ми смо у нацрту, који је параћен у Одсеку, где су учествовали ни представници социјалистичке странке, принципишно примили, да остане осмочасовно радно време, а то је обухваћено ни у предлогу, који је др. Лаза Марковић прочитао, да се начелно усвоји осмочасовно радно време нарочито за индустријска ни џларска предузећа. За запатлијске радње, у којима се ради највише с пет радника, предвидели смо били ни у одсеку један изузетак, да може бити ни десет часовног радног времена. Истина, да су социјалистички представници изјавили, да ће бранити гледните осмочасовног радног времена у пленуму Законодавног Одбора. Али ја морам да ни ту отврдим; да никада социјалистичка странка, колико је мени познато, није била тако децидирана у том смислу, да не би могло бити попуштања у осмочасовном радном времену. У малим занатима је сам г. Кораћ ни сам г. Антон Кристан, који су били онда министри у влади кад се донела одредба о осмочасовном радном времену, изјавили, да су ишли предалеко ни да сами увиђају, да би се захтеву малих занатлија мо-

лио изаћи на сушет. Ја сам уверен у то. Ми писмо само ради једне класе у држави него ради општег народног грађанског друштва. И ми треба да водимо не само рачуна о једној класи него о свима класама у држави. (**Недељко Дивац:** Ви водите рачуна г. Министре о једној капиталистичкој класи.) Ми треба све егзистенције да имамо у виду. (**Недељко Дивац:** На речима, а не на делима.) Ја дакле утврђујем у пракси као Министар за Социјалну Политику на основу разних преставака занатлијских из целе земље, да постоји јак покрет код занатлија, а занатлијских предузећа има у земљи 75%; — постоји јак покрет, да се на уредби о осмочасовном радном времену нешто промени. Ја сам пре претреса ове уредбе продужио уредбу, која је без парламента као и прва уредба објављена, да се даду олакшице малим занатлијама, да се да осмочасовно и 10-часовно радно време. Сад је било питање, да ли се може без пристајка инспектора дозволити то осмо- или десеточасовно радно време. Ми смо у толико изменили постојеће стање код малих занатлија, да смо унели општу одредбу, да у занатлијским предузећима с пет радника може се радити највише 10 часова дневно. То исто је обухваћено у овом предлогу господина др. Марковића, само ја сам господи, која су у задњој седници расправљала о овом питању, казао, да би могли још ближе изаћи у сушет радничкој класи. И како сада видим, да се неким радницима још даље иде у сушет, него што је било предвиђено по одлуци социјалног одсека, јер се диференцирају разни занати и то треба занета да утврдимо. Ми можемо дакле изаћи на сушет радничкој класи, да у неким занатима један радник може радити 8 или 9 часова.

Није тачно што се истиче, да је овај предлог, који је изнео господин др. Лаза Марковић, гори од онога, који је у суделовању са социјалистичким посланицима изражен у социјалном Одсеку. Овај предлог код члана 6. Закона о радничком осигурању иде у толико даље, да се не говори више о броју 5 радника него да се уопште у занатлијским предузећима свима, у којима ради већи број радника од 5; продужује радно време преко 8 часова. Критеријум 5 није меродаван. У неком занату може бити случај, да један занатлија ради са 6 радника или 10 радника и да је он у истом положају као и онај занатлија, који ради са 5 радника. Ми бисмо могли утицати негодно на развитак занатлијских предузећа, ако бисмо баш по томе критеријуму 5 радника давали олакшице, јер бисмо могли сав развитак неких већих заната спречити, ако би настојавали, да остале тај број 5, што би онда многе занатлије настојале да имају испод 5 радника у радњи. Ја мислим, да не можемо на памет да радимо: Тај број 5 није био згодан и ако су нека господа нашаа други критеријум и омогућују, да се оним радницима, који имају тежи рад и у малим занатлијским предузећима придржи 8-часовно или 9-часовно радно време, ја мислим, да то самој ствари није неугодно, није никако опасно, ако у опште отуда има опасности него ли према првом предлогу. Ако се господа слажу, да се то може претрести у социјалној секцији, ја пристајем на то, да се то у секцији расправи. Ја се надам, да ће то господа оценити у духу помирљивости. Ја сам се увек трудио, да за цело време свога политичког положаја као Министар у Влади, а и раније, да изађемо у сушет за-

титити радника толико колико можемо. Али ви, господо, немојте заборавити, да ми имамо и других класа, које нису радничке и о којима ми морамо такођер водити рачуна.

Што се тиче раднога времена у саобраћајним предузећима, о томе постоје разна гледишта. Ја сам чуо од многих меродавних страна, да је саобраћај, ради увођења осамсатног радног времена, претрпιο у неколико штету и ја нисам никако, док законодавним путем није измењена уредба, која је требала да повећа време, приста да се ма шта у тој мења, а сад кад се претреса та уредба, ја мислим, да стручни људи из Министарства Саобраћаја могу истаћи своје жалбе, које смо слушали преко две године свакога дана и да расправимо ту то питање, у колико се могу очувати интереси радничке класе, а у исто време да изиђемо у сушет захтевима саобраћаја. То је питање, господо, отворено, јер овде није речено, да радно време буде осам сати или девет, него се тражи, да Министар Социјалне Политике у споразуму са Министром Саобраћаја утврди радно време неким правилником. Ако господа имају ту какав конкретан предлог, којим би се радничка класа заштитила, може се то преко новог претреса у секцији пронаћи и утврдити. Ја пристајем на то због тога питања, да се овај предмет врати у секцију и тамо, ако би стручњаци Министарства Саобраћаја могли нешто конкретније предложити, ми ћемо примити, тако да наши радници буду задовољени и да се немају бојати злоупотреба од начелног гледишта, да се осмочасовно радно време нашој радничкој класи очува.

Питање, да ли треба и у великим индустријским предузећима омогућити слободан споразум између радника и предузећа, то је нешто ново. Ја сматрам, да је сасвим немогуће код садањег осећаја солидарности наше радничке класе који постоји, да би се где могло добити $\frac{1}{5}$ часова у каквом рударском или индустријском предузећу, да би се могло радно време продужити више од осам часова. Ја мислим, да је измена, коју је предложио господин Марковић на хартији и да она неће бити проведена у живот. Али, ако би поступила радничка класа по примеру Немачке, која није била толико општењена и руширана за време рата као ми, ја би наши радници хтели по примеру њеном да привредну продукцију наше земље слободном вољом подигну из патриотизма, у који ја верујем да постоји и код наше радничке класе, ја не знам, господо, зашто онда ми не бисмо бар академски могућност ту предвидели. Ја мислим, господо, да ово може бити прихваћено од радничке класе, те је потребно да размислимо о тој ствари. Ја не верујем, господо, у то, да је ко хтео да учини препад на радничку класу. Ми смо у свима крупним стварима толико савесности показали, па и у питањима радничког осигурања, где су господа из социјалистичке странке у неколико од својих мишљења попустили, а друге грађанске странке примиле оно, што су они тражили тако, да се ја надам, да ћемо се сложити и овде и у овоме питању.

Ако, дакле, господо, ви желите, да се предмет врати социјалном одсеку, ја пристајем на то и онда ми сви, господо, заједно треба да нађемо излаз из ситуације, јер нема сумње, да ми сви желимо, да наша радничка класа буде заштићена, али, нико нам не може замерити, ако има и

разних мишљења у том погледу и ако мишљење о томе питању није потпуно изражено и сређено у целој нашој јавности онако како би требало, да бисмо могли још и данас примити сагласно предлог господина др. Марковића.

Известилац др. **Павле Чубровић**: Ја се мало чудим предлогу господина др. Лазе Марковића, који је данас поднео. (Др. **Лаза Марковић**: Да ли Лазе Марковића самога, или другова?) Хоћу да изузнем неке од Ваших другова, кад ово тврдим. Због тога кажем ово. (Др. **Лаза Марковић**: Ја сам, господине, поднео предлог у име четири групе, а нема предлога Лазе Марковића!) У име које четири групе сте поднели предлог? (Др. **Л. Марковић**: Ја сам то казао!) Ви у име демократске групе нисте поднели предлог, јер се то само преко мене могло учинити. (Др. **Л. Марковић**: Ја сам поднео предлог не као Лаза Марковић, него у име четири групе.) Допустите да ја кажем оно што имам рећи.

У начелној дебати, то је било прекјуче, г. др. Нинчић констатовао је, да он занета сматра — и ја донеста налазим, да је то једна најљепша примедба у целој начелној дискусији — осмочасовно радно време у неким питањима претерано. Он је навео на пример грађевинске радове и рекао је ово. Кад се, каже он, узме, да се у целом културном свету сматра данас осмочасовно радно време за целокупну радничку класу као један принцип, ми не смемо, каже, ни унутраг и бацити на нашу земљу сенку, да смо ми у том погледу културно заостали. И са овога места, господо, као известилац, а то понављам, подвлачим и слажем се са г. др. Нинчићем.

Што се тиче самог осмочасовног радног времена, овако како га предлажу г. др. Марковић и другови — додајем сада »и другови«, ако има другова у том погледу — то значи једну тоталну негацију осмочасовног радног времена, које је један закон у радничком законодавству. Према томе овакву редакцију, каква је овде изнета, ја отворено изјављујем, да је не примам. У колико је г. министар Социјалне Политике учинио извесних нијанса у своме првобитном предлогу, ја за сада, док се не бих споразумео са својим друговима у странци, не могу дати једно дефинитивно гледиште за то, што нећу да узмем на себе одговорност. И ја вас, господо, молим, да примите предлог г. Дивца, да се чл. 6. врати у Секцију. (Глас: Има и других чланова даље, који су с њиме у вези!), а такође и остали чланови, у колико буду у вези с одредбом чл. 6.

Председник **Миша Трифуновић**: Пао је предлог и тај је предлог примио и г. Министар и г. известилац, да се овај чл. 6., а такође и остали чланови, који су с њиме у вези, до чл. 15. закључно, врате у Секцију. Питам Законодавни одбор, ко је за то, да се поменути чланови врате у Секцију, нека изволи седети, а ко је против тога, нека изволи устати. (Сви седе.) Сви су, господо, седели. Објављујем, да је одбор решио, да се чланови 6.—15. закључно врате у Секцију.

На претресу је, господо, одељак Ц) Ноћни рад жена и деце. Молим господу, која жели говорити, да се изволе јавити за реч. Стављам на гласање одељак под ц) ноћни рад жена и деце. Ко је за то, да се одељак ц) од § 16. до 18. закључно прими нека изволи седети, ко је против

нека изволи устати. (Већина седе.) Објављујем, да је одељак ц) примљен.

На претресу је одељак д) минимум старости за пријем деце у рад. Овај одељак има свега један параграф и то § 19. Стављам на гласање овај одељак. Ко је за то, да се одељак д) са јединим § 19. прими нека изволи седети, ко је против нека изволи устати. (Већина седе.) Објављујем, да је одељак д) примљен.

На претресу је одељак е) са јединим § 20. Стављам на гласање одељак е) са § 20. Ко је за то, да се одељак е) прими, нека изволи седети, ко је против нека изволи устати. (Већина седе.) Објављујем, да је одељак е) примљен.

На претресу је одељак ф) рад жена пре и после порођаја. Овај одељак почиње са § 21, а завршава са § 24. закључно. Реч има г. Жерјав.

Др. **Грегор Жерјав**: У § 21. се нешто прописује, што ја сматрам, да је претерано. Ми смо већ у закону о осигурању радника предвидели, да може жена два месеца пре и 2 месеца после порођаја боловати, па да има право на осигурање и ради тога је овај 3. став потпуно непотребан на овоме месту. Сматрам, да је и први став веома несретно стилизиран, па да није у корист жена. Овде се каже: да је женама породиљама забрањен сваки рад у предузећима за време од 2 месеца пре и 2 месеца после порођаја. Колико сам ја информисан, жена тачно и не зна ове рокове измерити. (Глас: Ово друго може да зна.) Ја разумем сву ствар у предузећима, где се тешко телесно ради и где овај рад иде директно на штету здравља, али узмемо једну швећу, која стално седе, ја не видим зашто би њој морали бранити, да не сме да ради два месеца после порођаја и ако се она добро осећа и ако она може више да заради, него што добива овом помоћи из благајне. Ја мислим, да ми овде мало предалеко идемо, али ја остајем код тога, што се каже у другом ставу, да имају жене право, да обуставе сваки рад у предузећима. Ја бих предложио ово: женама породиљама забрањен је сваки рад у предузећима наведеним у § 1. овога закона за време од 6 недеља после порођаја, место 2 месеца.

Председник **Миша Трифуновић**: Реч има г. Министар за Социјалну Политику г. Куковец.

Министар за Социјалну Политику др. **Вјекослав Куковец**: Ја примам тај предлог, јер је био и у првобитном нашем предлогу. Ја мислим, господо, да се ово може узети.

Председник **Миша Трифуновић**: Реч има господин известилац.

Известилац др. **Павле Чубровић**: Господо ја мислим, да је ово што је предложено г. др. Жерјав незгодна ствар за дискусију, јер то само лекари могу констатовати. Нико не може знати па и она, како ће се породити, па је баш са те хигијенске стране врло добро, кад лекар утврди, да ће напустити порођај у том и том времену, да се она удаљи од рада у законском року, јер мени изгледа, да господин Жерјав као и ми сви што смо ланци, пошто нисмо лекари, у те ствари не може дубље да улази.

У једном санаторијуму постоји маса радничке деце и лекари су констатовали и устврдили и физиолошки и психички, да целокупна структура те деце, а то су деца индустријских радника, да и анатомски састав и физиолошки састав деце и њихова целокупна друштвена идео-

логија, у колико се тиче дечије психологије, зависи највише баш од тих момената, када се и у којем моменту и под којим хигијенским условима мати порађа. Утврђено је на пр. да је лобања дечија мало друкчијег облика, ако је мати имала да се породи у времену сувише најорнога рада. (Жагор.)

Дакле овде има једна ствар утврђена. Ако би се оставиле одрешене руке, те се законом не би ограничило, да матере у једном одређеном року морају бити апсолутно обавезне да буду мирне, ми ћемо онда имати слабу генерацију и онда тиме нисмо ништа постигли. Да би се дакле загарантовало здравље дечије, неопходно је потребно шест, минимално шест недеља, а моје је мишљење два месеца, да се то унесе као одмор, као потребно време за хигијенско сређивање тако важног физиолошког процеса.

Ако би у томе погледу било каквог редуцирања, онда нека остане шест недеља пре, ја против тога немам ништа, али само да се утврди шест недеља пре и шест недеља после.

Председник **Миша Трифуновић**: Реч има господин Марковић.

Др. **Лаза Марковић**: Ја сам предлог господина Жерјава разумео овако, да се остави њеном нахођењу то време пре порођаја. Ја тако разумем ствар.

Председник **Миша Трифуновић**: Господо, стављам на гласање § 21. овако како је изишао из секције. Ко је за то, да се тај параграф прими нека изволи седети, а ко је против нека изволи устати. (Већина седи.) Објављујем, да је § 21. примљен по предлогу секције.

Има ли још код кога параграфа у овоме одељку »Рад жене пре и после порођаја« какву примедбу? (Нема.) Стављам на гласање, тако да кажем, овај пододељак закључно до § 24. Ко је за то, да се овај пододељак прими нека изволи седети, а ко је против нека изволи устати. (Већина седи.) Оглашујем да је овај пододељак закључно до § 24. примљен.

На претресу је пододељак Г) »Дечија склопшита«. Има реч г. Московљевић.

Милош Московљевић: У § 27. изгледа да се поткрала погрешка. У трећем реду стоји: § 18., а по свему судећи треба да је § 25. Молим г. референта, да то исправи.

Председник **Миша Трифуновић**: Господа оверачи, када буду дефинитивно редиговали закон, назиће на то.

Стављам на гласање пододељак: »Дечија склопшита, §§ од 25. до 28. закључно. Ко је за то, да се ово приме нека изволи седети, а ко је против нека изволи устати. (Сви седе.) Оглашујем, да су сви ти чланови примљени.

Стављам на претрес пододељак: Хигијенски услови рада, почев са § 29. — § 33. Како се нико не јавља, стављам на гласање. Ко је за то, да се тај пододељак почев са § 29. — закључно 33. прими, нека изволи седети, а ко је против тога нека изволи устати. (Сви седе.) Оглашујем, да су сви ти чланови примљени.

Сад је на претресу: Право удруживања радника. Овде имамо свега један § 34. Нико се не јавља. Ко је за то, да се тај пододељак прими нека изволи седети, а ко је против нека изволи устати. (Већина седи.) Оглашујем, да је примљено.

На претресу је III. одељак: Радничке коморе. Има реч господин Маговчевић.

Јован Маговчевић: Овде је, господо, у тачки 5. предвиђено, да се установљавају радничке коморе за Србију са седиштем у Београду. Ја бих желео, да се радничке коморе установе и за јужну Србију и за Црну Гору са седиштем у Скопљу и Подгорици. Ја молим господина Министра, да се изјасни прима ли то.

Министар за Социјалну Политику др. **Вјеслав Куковец**: Истина је, господо, да је Скопље велики центар наше привреде у границама Србије исто тако као и Подгорица у Црној Гори. Те организације никако не представљају неки терет за државу, него су то организације радништва, где могу радници на легалном терену да о свима стварима продискутују, што је сигурно боље него ли синдикалне организације, које не могу да се проширују на толики опсег. Ради тога ја пристајем, ако сматрају заступници тих крајева, да је то фактична потреба, да се установе такве радничке коморе и у тим крајевима, у јужној Србији и у Црној Гори, са седиштем у Скопљу и у Подгорици. Ја само упозорјем на то, да је Министар Социјалне Политике иначе овлашћен по § 35., да може према административној подели земље мењати подручја појединих радничких комора. Ако господа желе, да то већ данас утврдимо, ја немам ништа против тога да се и то прими.

Председник **Миша Трифуновић**: Господин Министар пристаје. Има реч господин извештач.

Извештач др. **Павле Чубровић**: Напазени да је ово оправдано, ја га примам онако као што га је примио господин Министар за Социјалну Политику. Ја само напомињам за потребно да напоменем једну ствар. Што се тиче ових места, у којима треба да буду ове радничке коморе, ја мислим, да се треба да дојесе овде један став, по коме ће доцније г. Министар Социјалне Политике према подели земље на области моћи та питања да доведе у везу са административном поделом земље.

Министар Социјалне Политике др. **Вјеслав Куковец**: То стоји према административној подели земље, по § 35.

Извештач др. **Павле Чубровић**: Е на лепо кад је тако.

Председник **Миша Трифуновић**: Код чл. 40. има реч господин Милош Московљевић.

Милош Московљевић: Њиме се предвиђа да сви радници, који су осигурани, а навршили су 18 година, имају право да бирају чланове радничке коморе. Мени изгледа, да је предвиђен мало број година. Млади људи не мисле увек како би требало, они су под утицајем свакојакх агитатора и могу донети нешто против својих сопствених интереса. Та радничка комора је раднички парламенат и незгодно је, да деца решавају.

Извештач др. **Павле Чубровић**: Ја примам да се на место »18 година« стави »21 година«, да се само године промене. То можемо да кажемо, иначе друго нека остане по редакцији.

Милош Московљевић: Затим је штампарска погрешка: »гласање је трајно«, а треба да стоји: »гласање је тајно«.

Затим код чл. 41. стилизација није згодна. Каже се: »За чланове Радничких Комора могу се

бирати сва лица, која имају активно право гласа у смислу § 40. овога закона:

а) Која су држављани Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и уживају сва грађанска права;

б) која су навршила најмање 25 година старости;

ц) која су настањена стално и непрекидно најмање две године на подручју дотичне коморе.

Ја мислим, да то није згодно казано. Треба казати ово: Прва два реда остају и казати: »а уз то су држављани Срба, Хрвата и Словенаца и навршили су најмање 25 година старости а настањени су стално«. Овако изгледа или једно или друго или треће. Може да буде поданик а не мора да је навршило 25 година старости. Упоредите сада § 44., који гласи: »Мандат чланова престаје пре одређеног рока: а) смрћу, б) својеволјним одрицањем и т. д.« Поједини случајеви појаве се, он губи мандат и отуда излази, логички се закључује, ако има услова да је осигуран, а уз то је држављанин, он може бити изабран, или ако је навршило 25 година, јер ово значи или, стилизација треба да је боља, да се каже: »а уз то су држављани, навршили 25 година и настањени стално у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца«.

Ја бих молио да се ово поправи да остане овако: »За чланове Радничких Комора могу се бирати сва лица, која имају активно право гласа у смислу § 40. овога закона а уз то су држављани Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и уживају сва грађанска права, навршили најмање 25 година старости и настањени стално и непрекидно и т. д.«

Известилац др. **Павле Чубровић**: Ја примам ту коректуру, јер је ствар стилизације. Примедбу код § 41. примам, а код § 40. примам само да се на место 18 каже 21.

Милош Московљевић: Чл. 56. гласи: »Председници са секретаром потписују сву кореспонденцију комора«, па се стално говори у множини а неки пут у једнини. Требало би казати: »Председник са секретаром потписује« и онда у целом том параграфу час се говори у једнини час у множини а увек се у ствари мисли на једнину. Ја бих молио, да се обрати пажња на то.

Известилац др. **Павле Чубровић**: Примам к знању ову примедбу.

Председник **Миша Трифуновић**: Има реч г. Рајчевић:

Милосав Рајчевић: Господо, код § 38. незгодна је стилизација: »Државне власти дужне су све законске пројекте, уредбе и наредбе, којима се директно или индиректно у питање доводе интереси радника или наменитеника (месечара), пре него што би били санкционисани, упутити радничким коморама на мишљење«.

Може да се стави, да треба да буде прибавимо мишљење комора, али овако категорички казати: »све«, мени се чини, да је незгодно. Може да буде нека познатна измена и због те познатне измене треба да се тражи одобрење радничке коморе за измену тога закона. У § 38. треба наћи другу редакцију.

Затим ја мислим, да избор секретара не треба оставити Радничким Коморама, већ Министру Социјалне Политике. Јер свакако кад се тражи спрема, Министар за Социјалну Политику најбоље може те квалификације тих чиновника прегледати и избор извршити. Кад се већ тражи,

да те коморе помаже Министар за Социјалну Политику и држава да преузме старање на себе, а државу сматрати као буржоаска установа, коју треба потпуно одстранити и од избора секретара и од свега не може да буде. Ако ће држава да помаже те установе, треба да има и надзор над тим установама и да врши избор секретара. Ја сам за то, да овде тога секретара не бирају одбори, него да га бира Министар, као што министри бирају све чиновнике, коморе да давају само своја мишљења.

Министар за Социјалну Политику др. **Вјекослав Куковец**: У § 57. стоји, да избор секретара стоји под надзором Министра за Социјалну Политику. Даље се не може ићи, јер би то било сувишно.

Милосав Рајчевић: Зашто би то било сувишно, то није сувишно, министар може да бира секретара, ја сам за то, да бира секретара, а коморе да га предлажу а не обратно да коморе бирају, а Министар потврђује.

Председник **Миша Трифуновић**: Реч има известилац.

Известилац др. **Грегор Жерјав**: На примедбу господина Рајчевића, који је такође био у секцији, морам да споменем, да је он као заборавно, што смо ми говорили онде и он је тамо баш заступао мене, да дође овај други став у чл. 38. Јер кад се говори о примени тога закона, свакако мора да постоји и дужност за примену тога закона па према томе ја у опште налазим, да та примедба није оправдана. Што се тиче примедбе гледе секретара, то је јасно, да тај избор предлежн потврди министра за Социјалну Политику чл. 57. четврта алинеја. (**Милосав Рајчевић**: Члан 46. тачка ц). Молим, не, члан 57. Ви имате можда стару редакцију. Молим, да се тај члан овако нагласање стави,

Председник **Миша Трифуновић**: Молим, ставићу на гласање. (Милош Московљевић жели говорити.) Господине Московљевићу, изволите.

Милош Московљевић: У § 66. стоји: »Надзор над радничким коморама води Министар за Социјалну Политику преко нарочитих комесара«, а и у закону о инспекцији рада, који ми још нисмо претресли, установљују се помоћни обласни инспектори. Молим г. Министра, да објасни, јесу ли то исти комесари, или ће бити нарочито комесари за надзор радничких комора. Ако су то специјални комесари, онда налазим, да је то сувишно, да само ради тога посла постоје нарочити комесари, а већ поред обласних инспектора налази се један комесар и један асистент. Ја бих био за то, да то чини обласни инспектор и његов помоћник.

Министар за Социјалну Политику др. **Вјекослав Куковец**: Има право г. посланик, да не би требало нарочито класу комесара установљивати ради тога, него би се и овај инспектор могао делегирати од које друге области.

Председник **Миша Трифуновић**: Ставићемо на гласање цели одељак о радничким коморама од чл. 35. до 73. закључно. Код појединих чланова имала су ова господа напомене. Г. Маговчевић под чл. 35. што су известилац и г. Министар примили. Господине Московљевић код чл. 41. имао је исто тако напомену, коју су примили и г. известилац и г. Министар. Код чл. 56. напомена тиче се само стилистичких односа, напомену код чл. 66. примили су и г. Министар и г. известилац.

(Известилац др. **Чубровић**: У чл. 40. је само измена у годинама. — **Дивац**: Молим реч!) Има реч г. Дивац.

Недељко Дивац: Господо, ту би се учинила једна врло крупна грешка. Нигде ни у једном радничком законодавству не постоји таква одредба, радници од 18 година сматрају се као потпуно самостални и у организовању овакве установе радницима се даје право да могу учествовати у раду. Ту није у питању служење војске, него једно просто суделовање радника у једној чисто њиховој организацији. И данас се даје могућност радницима још од 16. године да могу учествовати. Кад је радник самосталан од 18. године, да се може бринути сам за себе и кад је радник од 16. године већ самосталан, онда како му можете ускратити његово право у једној чисто његовој установи. То је апсолутно немогуће мењати. Кад сте признали Краљу право пунољетства у 18. години, а не можете раднику да признајете ово право са 18-том годином (Настаје преговарање.) Московљевић је просто гледао на године, а он не познаје те односе у радничком свету. Московљевић се бавио социјализмом као што и ја, али он није учествовао практично у раду, у радничком покрету и он не зна те односе. Радник од 18. године је потпуно самосталан човек и подлежи плаћању пореза, па би он требао да има и право гласа и то не само за своје коморе, него и за општинске и скупштинске изборе.

Председник Миша Трифуновић: Реч има г. Министар.

Министар за Социјалну Политику др. Вјекослав Куковец: Ја видим, да је била забуна да господа нису чула предлог г. Московљевића и да нису пристала на њега. Ја се писам изрично изјаснио за гледиште господина Московљевића, осим ако то није било сагласно. Сада видим, да сагласност није постигнута и ја стојим на оном гледишту, на којем стоји и Одсек и усвајам разлоге господина Дивца.

Председник Миша Трифуновић: Кад дођемо до чл. 40., онда ћемо га специјално ставити на гласање. Сада ћемо ставити Одељак III. и то почев од чл. 35. до 73. закључно, изузев чл. 40. о којем ћемо специјално гласати. Још једанпут напомињем, да је напомене господин Министар примио и то напомену код чл. 35. што се тиче места комора; напомене код чл. 41. и 56. су стилстичке наравн; напомене код чл. 61. је примио г. известилац и г. Министар. Ко је за то, да се ово прими са тим напоменама нека изволи седети, а ко је против нека изволи устати. (Сви седе.) Цели одељак примљен је како је дошао из Секције.

Сада долазимо на § 40. Секција је предложила, господо, и ја ћу ставити на гласање, како га је предложила секција и при чему остаје г. Министар и г. известилац. Дакле ко је за то, да се прими овај § 40. овако, како је редигован т. ј. да право гласа за радничку комору могу имати радници, који имају 18 година, нека изволи седети, ко је против, ко је за 21. годину, нека изволи устати. (Већина седе.) Објављујем, да је овај члан примљен овако како је редигован у секцији. Овим је примљен цео одељак трећи.

На реду је одељак четврти, почев са § 69. део први до § 73. закључно — нова редакција. Ко је за то, да се прими овако, како је редиговано,

нека изволи седети, ко је против нека изволи устати. (Већина седе.) Објављујем, да је примљено.

Сада долазимо на део други: средишња берза рада. То је део други до § 84. закључно. Ко је за то, да се тај § прими у другом делу, одељку четвртом, нека изволи седети, ко је против нека изволи устати. (Већина седе.) Објављујем, да је примљено.

Долази део трећи, одељак четврти са насловом: Месне берзе рада. Почиње § 85. до закључно одредбе § 100. Има реч господин Московљевић.

Милош Московљевић: Кад будемо претресали закон о инспекцији рада, ја ћу опширније говорити, али хоћу да учиним неке примедбе приликом претреса члана 94., где се говори о чиновницима берзе рада. Дакле цела институција је државна установа. Поред ове државне институције ми ћемо имати инспекцију рада такође државну установу, па онда имамо судове за осигурање такође државну установу. Али поред тих установа имамо радничке коморе, које нису државне установе него аутономне, берзу рада и радничке поверенике. Дакле ми имамо 6 институција, које све гледају да се старају о радницима. Ја сам упоређивао делокруг рада ових институција и видео сам, да се често пута оне поклањају, другим речима, ја морам устати одлучно против тих силних државних институција, које имају да тудорину раднике. Кад постоји Радничка комора и повереници, које бирају радници, који су посредници између послодаваца и радника, који стално контролишу живот и рад по фабрикама, онда на што ту берзу рада и инспекција рада као државна установа.

Ја налазим, да су радници највише звањни, да се старају о свом стању и да они најбоље познају своје прилике, али ја налазим и то, да би при радничким коморама требале да постоје берзе рада а тако исто и уреди о осигурању радника. Ми смо већ донели законе о тим институцијама, али сада видим, да би те институције имале бити другачије организоване. Тако је у Немачкој, где има радника највише. Тамо је индустрија много развијенија и тамо имаде радника много више него код нас. Ако би се сада и код нас ове институције организовале, исто тако као и у Немачкој, бојазан је, да ће се не само нагомилати чиновништво, него да ће се и радништво бирократизирати, да ће само бирати неке делегате и држати седнице, од прилике онако као што је рађено у Русији после револуције, кад су радници само зборисали и ништа друго нису радили. Дакле, ја налазим, да би берзу рада требало довести у везу са инспекцијом рада, па кад већ постоји инспекција рада, онда нека се задржи она а берза рада да се укине, а само Министарство Социјалне Политике може с времена на време да шаље, кад захте потреба, своје чиновнике у инспекцију. Мени је жао што писам овај закон био раније прочуто, али сада видим, да сви ови чиновници, који су у овим установама ушестени, да су државни чиновници, што ја сматрам, да не би требало да буде.

Известилац др. Павле Чубровић: Господо, ова примедба, коју је навео господин Московљевић, могла би имати места само онда, кад би се радници потпуно и независно од државе организовали. Међутим ви сте овде из свих досадањих

одредаба могли видети, да држава излази радничкој класи на сушет и у колико јој излази на сушет, у толико се нашло за потребно да интервенише и даје директиву у примени закона код ових установа. Што се од стране господина предговорника тиче берза рада као једна бирократска установа, ја мислим, да та примедба, у тој форми речена, нема места. Берза рада то је институција, која има за задатак да беспосленим радницима тражи рада, да регулише радно време и друге односе радничке. То су дакле корисне установе и зато се и не могу назвати бирократским, јер бирократизам значи много се платити, а ништа не радити. И ова берза рада и све ове институције, које су предвиђене у овим предлозима о заштитном радничком законодавству, остављене су самим радницима а држава је само у толико узела учешћа у колико је то најнужније.

Милосав Рајчевић: Нико од нас није противан томе да се помогне радницима, али њих треба помоћи према нашим приликама и према томе, како се код нас развија индустрија. Међутим, ово законодавство узето је са стране, из других држава, где су друге прилике. Овде се предвиђа маса установа, које ће државу коштати много, а питање је колико ће оне бити од користи по државу и друштво.

Ми имамо радничке коморе, имамо берзе рада, имамо инспекције рада — све то може да се предвиди, али где? Где је индустрија развијена, где су велики центри и где има масе радништва. Међутим ми имамо поједине покрајине где о радништву не може да буде говора. Имамо тако слабих центара за радништво, да би поменуте инспекције и установе биле само на штету самога друштва, а не на корист друштва. И кад стварамо сваке нове установе, овако како их схватамо а приоритет, оне се окрећу против нас самих. Ја ћу напоменути, да смо ми, благодарећи томе широким нашим погледу да заштитимо слабе, починили многе неправде у нашој земљи. Ми смо највеће финансије дотерали до ивице пропасти благодарећи дарекљивости нашој. На пример, ја ћу да напоменем само чиновништво. Ми смо, да бисмо чинили социјалну правду, хтели да осигурамо свакога и шта смо учинили? Учинили смо то, да су села опустила, а да су се вароши насељиле и препуниле. Сада је свако са села дошао да живи у вароши. Олако се не може. Таквим својим радом учинили смо неправду према друштву и држави. Неправду према друштву учинили смо за то, што смо на леђа друштва, — не можемо говорити о друштву а да не подразумевамо нас саме, патоварили разне установе, које нису данас толико потребне и корисне. Ми смо масу чиновништва запослили, које не треба запослити и које треба да буде на селу и да ради своје послове. А чиновништво, које је било у државној служби по 20 и 30 година и овој веома потребно, довели у немогућност да може да живи, јер смо изједначили жандарме и јучерашње чиновнике са људима, који су служили по 20 година и више. Тако није редак случај, да један жандарм прима већу плату него један директор гимназије, а то све благодарећи свакој социјалној правди. То не може тако ићи и овакав начин поступања дотераће државу до пропасти. Ја сам за то, да ми овај пројекат поново повратимо секцији, да она ове разне установе некако смањи и доведе до минимума.

Председник Миша Трифуновић: Има реч господи Лазих.

Војислав Лазих: Ја бих молио господина известиоца за објашњење односно ових месних берза рада: где ће те месне берзе рада постојати и колико ће их бити? (Министар за Социјалну Политику, др. **Вјекослав Куковец:** Тога има у члану 85.). Ја мислим, да се мора утврдити, јер је свако место — место. Мени изгледа, да је овде с једне стране била добра намера оних, који су радили овај закон да заштите радништво, али с друге стране изгледа ми опет, да су они, у тој жељи да осигурају радништво, препагнели и претерали са овим многим установама, које имају да воде рачуна о том осигурању радништва и може да испадне, господо, да ове установе не буду установе ради радника, него ради чиновника тако, да чиновници могу имати места, а радничко стање да остане опет како је било, или можда још у горем положају. Овде ова три закона предвиђају многа надлештва и велики број чиновника, а ми смо једна земља оптерећена чиновништвом, које морамо смањити. Данас смо ми устали у Финансијском Одбору и тражили уштеде, а оне се могу наћи, по моме мишљењу, само тамо где има много чиновништва и нагомиланог звања. Међутим ми сад овде опет нагомилavamo државни чиновнике, а њих ће онда бити подједнако колико и радника и онда ће државу коштати то чиновништво колико и радници и колико она буде давала на осигурање радника, два пута ће више давати на чиновнике, који се стварају овим законом. Зато се ја придружујем предлогу господина Московљевића и потпомоћи ћу овај његов предлог.

Недељко Дивац: Господо, према примедби господина Московљевића, а нарочито господина Воје Лазиха изгледало би, да ми имамо посла са сасвим новим установама. Господо, берзе рада као и коморе рада нису никакве нове установе ни код нас. Оне су већ постојале код нас према закону о радњама. Има само једна измена у организацији берзе рада сада. Раније су берзе рада биле више мање аутономне установе и уживале су државну субвенцију и субвенцију самоуправних јединица. А по овоме закону берзе рада постају државне установе намењене такође потребама радничке класе. Што се мене лично тиче ја сам заиста за то, да берзе рада буду аутономне и да уживају што је могуће више државну помоћ и помоћ самоуправних јединица. Такав систем берзе рада постоји у Француској. Он се не протеже на целу земљу. Свако веће место има своју берзу рада и дотичне општине махом стављају на расположење берзи рада прво стан, где ће се радници скупијати, а по том дају и новчану помоћ, која је потребна берзи рада ради извршења њених задатака.

Из дискусије може се видети и ово, да прави смисао берзе рада већиња госпoде колега не разумеју и због тога је господин Московљевић могао сматрати, да су берзе рада поред комора излишне. У ствари нису. То су разни органи једног истог организма радничке класе. Коморе имају једну функцију а берзе рада другу функцију. Каква је улога берзе рада? Њезина је улога у овоме: прво, да беспосленим радницима помогне да нађу посал; друго, да осигурају радницима кад иду из једног места, где нема посла у друго место, где има посла, тако звану попутину; треће, да беспосленим

радницима, где год се буду стекли, стави на расположење стан и храну. То су специфични задаци, које врше берзе рада. Отуда је и изгледало, да ће то бити један апарат, који ће притискивати државу. Стварно не, господо. Колико ће бити берзе рада зависи од тога, како ће се целокупан наш индустријски живот развијати. Берзе рада постојаће тамо, где буде фактички потребе за то, а то ће према овој организацији одлучивати Министарство за Социјалну Политику. Разуме се, да ће у томе имати утицаја и радничка класа, у колико ће она чинити предлог, да се берза рада у неком месту оснује. Нема бојазни, да ће оснивање берзе рада представљати велики финансијски терет држави. С те стране могу сви бити мирни, који мисле, да ће држава бити оптерећена. Најзад како било да било, то је потребно радничкој класи, која се мора у томе задовољити. Ја бих волео да је предвиђен у овоме закону о заштити радника аутономни систем берзе рада и тај сам предлог ја учинио у секцији.

Председник Миша Трифуновић: Има реч господин Министар за Социјалну Политику.

Министар за Социјалну Политику др. Вјекослав Куковец: Истина је, како каже господин Дивац, да у стручним круговима није постојао захтев, да берзе рада буду државне институције, јер има много разлога, како рече господин Дивац, да то буду аутономне установе. Али у Србијанским круговима било је мишљење, кад смо претресали то питање, да примање тога аутономнога система није такво, да би приватна иницијатива могла корисно утицати. Ако у неким крајевима наше државе нема бог зна какве индустрије, треба гледати да је унапређујемо, индустрије ће бити, индустрија ће се развијати, а треба и радна снага да буде употребљена где треба и како треба.

Истина је и оно друго како каже господин Дивац, да ми незнамо колико ће берза рада бити. Министар за Социјалну Политику за дуго време биће из грађанских партија, а не из социјалистичке партије, он ће видети колико је потребно једних и других институција и према томе ће прилагодити одредбе о оснивању једних и других институција. Ако Министар за Социјалну Политику види, да су расходи превелики, он ће мањи број тих институција основати. Није нигде предвиђено, да ће бити више од четири берзе рада: једна у Београду, друга у Љубљани, трећа у Загребу и четврта у Сарајеву. Није то богзна какав трошак за државу, ако један чиновник ради евиденције седи и води берзу рада.

Даље, разлог оних, који не желе да се то што пре реализује, да све то не дође у социјалистичке руке, захтева, да баш они треба да теже томе, да не буде усвојен аутономни систем берзе рада, него да држава има утицаја на покрет и развитак индустрије и заната. Дакле може се и с једне и с друге стране бранити то становиште. Кад смо се сложили, да ствар овако остане и нема великих запрека за то, ја бих молио, да се овако као што је предложено, прими.

Ја бих господину Рајчевићу нешто напоменуо. Кад смо претресали закон о заштити младежи и деце ја сам предвидео аутономну институцију, да држава не би имала никаква трошка, а господин Рајчевић је изјавио жељу и ми смо тој жељи господина Рајчевића удовољили, да ту буде заступљена држава, да буду заступљени државни

секретари и у центру и у областима, напомињући да прилике код нас нису такве, да можемо приватну иницијативу пресадити, да се не можемо на приватну иницијативу толико поуздати, да би приватна иницијатива могла тај посао сама вршити. Ја указујем на ово гледајући господина Рајчевића, да га уверим, да можемо да примимо овај предлог како је у одсеку редигован.

Председник Миша Трифуновић: Ставићу на гласање део III. месне берзе рада од члана 81. до закључно члана 100.

Милош Московљевић: Ја молим, да се стави на гласање мој предлог. Ми смо против тога, да буду у берзама рада државни чиновници.

Председник Миша Трифуновић: Господа су чула ваш предлог.

Милош Московљевић: Ми хоћемо да гласамо за, али само хоћемо да се изузме § 94.

Председник Миша Трифуновић: Учинићемо по жељи господина посланика, јер смо и пре тако радили. Ставићу на гласање овај део III. Месне Берзе Рада, почевши са § 85. до § 100. закључно изузимајући § 94. који ћемо ставити засебно на гласање. Дакле, ко је за тај одељак сас § 94. нека седи, а ко је против нека изволи устати. (Сви седе.) Објављујем, да је трећи део »Месне Берзе Рада« примљен. Стављам на гласање § 94. по предлогу секције, па ако тај предлог не буде примљен, ставићемо предлог господина Московљевића на гласање. Ко је за то, да се § 94. прими, како је редигован у секцији, тај ће седети, а ко је против нека изволи устати. (Већина седи.) Објављујем, да је § 94. примљен како је редигован у секцији.

Прелазимо, господо, на закључне одредбе почевши са § 101. па закључно до § 106. а) закључно. Ко је за то, да се ти §§ од 101. до 106. а) закључно приме, изволиће седети, а ко је против изволиће устати. (Већина седи.) Објављујем, да су...

Милош Московљевић: У § 104. каже се овако: У местима где постоје Месне Берзе Рада или њихова заступништва (филијале), као и у непосредној околини тих места, не смеју се више издавати дозволе за професионалне берзе рада, чим у њима државне Месне Берзе буду основане, а у § 105. каже се: »Берзе Рада које би основале општине, разне јавне корпорације, потрошна и добротворна друштва или радничке организације, могу постојати поред државних Берза Рада«. Молим Вас, између професионалних Берза Рада и радничке организације нема никакве разлике.

Министар за Социјалну Политику др. Вјекослав Куковец: То значи оне, који раде ради гараде.

Милош Московљевић: Онда је добро, кад се односи на професионалне организације.

Председник Миша Трифуновић: Стављам на гласање овај одељак. Ко је за то, да се §§ од 101. до 106. а) закључно приме, нека изволи седети, а ко је против, нека изволи устати. (Већина седи.) Објављујем, да је овај одељак примљен. Сад долази на претрес одељак В. Раднички повереници. Ко је за овај одељак да се §§ од 107. до 118. закључно приме нека изволи седети, а ко је против нека устане. (Већина седи.) Објављујем, да је овај одељак примљен.

Сад долази на ред § 119. О радничким легитимацијама. Стављам §§ 119. и 120. на гласање. Ко је за то, да се §§ 119. и 120. приме нека изволи седети, а ко је против нека изволи устати. (Већина седн.) Објављујем, да су §§ 119. и 120. примљени.

Прелазимо на одељак VII. Казне. Стављам на гласање одељак VII., § 121. на даље до § 124. закључно. Ко је за то, да се ти параграфи приме нека изволи седети, а ко је против тога нека изволи устати. (Сви седе.) Објављујем, да су сви ти параграфи примљени.

Сад је на реду одељак VIII. Закључне одредбе, почев са § 125. Ко је, господо, за то, да се § 125. па до краја овога закона приме нека изволи седети, а ко је против тога нека изволи устати. (Сви седе.) Објављујем, да су ти параграфи примљени. Дакле, господо, објављујем, да је примљен нацрт закона о заштити радника, изузев § 6.—15. закључно, који су враћени у секцију. Кад ти параграфи, који су враћени, дођу поново из секције, онда ћемо дефинитивно гласати о целом закону.

Сад имамо, господо, да пређемо на другу тачку дневног реда: претрес извештаја пододбора о нацрту закона о централној управи. Молим вас да учиним једну напомену. Прошлог пута ја сам казао и ми смо донели одлуку, да и ако је влада у оставци, да ми можемо радити и решавати. (Гласови: Ово не можемо!) Ово не можемо. Пошто је ово важан закон (Др. **Лаза Марковић**: Не само за то, него и због тога, што ми ту не вршимо функцију, коју имамо самостално по Уставу у погледу прегледања уредаба и решавања о њима.)

Овај закон о централној управи имамо да расправимо по члану 133. Устава и ја мислим, да тај тако важан закон не бисмо могли решавати без владе. С тога вас, господо, молим, да ову ствар скинемо с дневног реда. (Др. **Грегор Жерјав**: Постоји опасност да нећемо моћи изградити уредбе о организацији Министарства, које чекају на овај закон.) Јест, господине Жерјаве, али шта ја могу да радим. У осталом, ја вам ово предлажем, а ви имате да донесете одлуку. Има реч госп. **Лазин**

Војислав Лазин: Ја се не бих могао сложити са мишљењем, које је пало, да ми не можемо прогласити овај закон. Ми овде не доносимо коначну одлуку. Ту одлуку по том закону има да донесе Народна Скупштина и онда влада у Народној Скупштини може чинити своју употребу, коју буде имала да учини, а не овде. Ми смо један Одбор чисто за пројекат овога закона и имамо задатак да га проучимо и да поднесемо свој извештај Народној Скупштини, а Народна Скупштина има тај пројекат да прими или да га одбади. Према томе ја мислим, да не би требало ову ствар да скинемо с дневног реда и да чекамо на присуство владе. Влада је поднела овај предлог и ми ћемо овај предлог или примити, или га друкчије редиговати, или одбацити, па ћемо свој извештај поднети Народној Скупштини, да она да своју дефинитивну реч.

Председник Миша Трифуновић: Допустите да, одговорим господину Лазину. Јест, ја сам то предложио. То је право Законодавног Одбора и ми можемо о овом законском предлогу решавати, али је ред да о томе не решевамо без владе, а влада је у оставци. Може доћи нова влада, која може имати нове погледе на ову ствар. Сем тога, било би потребно да нам поједини министри даду извесна објашњења, јер има министарстава, која

се уклађу по томе предлогу, а питање је, хоћемо ли моћи добити та објашњења, кад је влада у оставци.

Др. Лаза Марковић: Овај закон о централној управи је један од предмета, за које је надлежна редовна законодавна власт. Као што је рекао и сад наш друг господин Лазин, ми смо у погледу нештивања тога предлога само један скупштински одбор. Законодавну власт врше два фактора: Народно Представништво и Краљ, а у име Краља Влада, која ужива његово поверење и по парламентарним обичајима поверење Народне Скупштине. У моменту кад нема Владе престаје законодавни рад, јер други законодавни фактор нема свога представника. Садашња влада господина Пашића отпавља само текуће административне послове. Пошто је овај законски предлог такве природе и пошто о њему има и различних мишљења, то је апсолутно немогуће, да ми, не знајући кога имамо пред собом као представника другог законодавног фактора, о томе законском предлогу решавамо, јер би дошли у један чудан положај, да не знамо шта мисли та друга страна. Ја налазим, да Законодвни Одбор не може чак и кад би хтео, о овоме предлогу да решава.

Сасвим је друга ствар о уредбама. По Уставу ми смо у томе погледу једно самостално тело, које по своме уверењу, без обзира на мишљење владе, решава које уребе остају на снази, које се мењају, а које укидају. Ја налазим, да ми не можемо ни својом одлуком да променимо ову фактичну ситуацију створену одлуком владе.

Председник Миша Трифуновић: Има реч господин Маговчевић.

Јован Маговчевић: Ја мислим, да је мишљење господина дра. Лазе Марковића погрешно, а да господин Лазин има право. Господин Марковић каже, да је један законски одговорни фактор влада. То не стоји. Један је Скупштина, а други Краљ. Ја мислим, да смо ми, Одбор, који има да проучи овај пројекат, као што рече господин Лазин. Нема уставнога наређења, да се обуставља рад Законодавног Одбора. (Др. **Лаза Марковић**: То је предлог Владе а Владу нема ко да заступа.) Онда значи, да што год је Влада предложила, да не вреди.

Председник Миша Трифуновић: Има реч господин Московљевић.

Милош Московљевић: Ја налазим, да се и законски предлози, који се подносе Скупштини на основу члана 133. Устава могу решавати без Владе. Истина, ред би био да се о томе законском пројекту говори у присуству саме Владе и да она преко својих представника може да брани своје мишљење. Моје је мишљење, да ми просто можемо да примимо тај законски предлог као свој и да о њему можемо да решавамо. Према речима господина Лазе Марковића изгледа, да се Влада ставља над Скупштину. Али ако се ми овде у Законодавном Одбору сложимо сви или ако буде већина за то, да се решава о томе законском предлогу, то значи, да је расположење клубова и већине Народне Скупштине за то; онда Влада мора бити сложна са својим клубовима и она има да се подреди клубовима, односно већини Скупштине, а не Скупштина Влади. Ја сматрам, да ми овај предлог узмемо као свој и да о њему можемо решавати и ако ту није Влада.

Председник Миша Трифуновић: Ја сам предложио све што се тиче члана 130. Устава и Зако-